

σταση κείνων που τα καταλαβαίνουν. Δέ σημαίνει τίποτα αν η ζωή, ένθουσασμένη από τη δύναμή τους, πολλούς τρόπους να τα μεταβάλλει σε ψιλὰ και να τα περνάει πρόοχα στο λατρευτὸ πουργί της. Είναι καλύτερη ἡ ζωή να κάνει τὸ κέφι της. Τὰ Μαθηματικά όμως, που ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἶτανε μιὰ ὠραιότατη ξεροθυμὴ διάνοησι, ἄλλον ἔχοντε σκοπὸ παρὰ τὴν ὠφελιμότητα. Ἔχοντε ἕνα σκοπὸ που μόνον στὸν τελευταῖον αἰῶνα ξεδιάλυτε και ξενεφέλεψε, συνολικὰ μὲν μετὰ τὴν ἐξέλιξη τῶν διαφορικῶν συναρτήσεων, εἰδικώτερα ὅμως μετὰ τις νεότερες θεωρίες τῶν ομάδων». Καὶ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἂν ἤμουναι ὑποχρεωμένοι νὰ τὸν ἐκφράσω, χοντρικὰ κάπως θὰ τὸν ὠρίζα ὡς «ἀναζήτηση τοῦ ὄπλου που θὰ ἀπορροφήσει τὸ αἰσθητήριο γιὰ τὴν ἀντικειμενικώτερη κατανόηση τοῦ, ἀδιάφορο πιά, ὄρατοῦ ἢ ἀόρατοῦ, τοῦ ψηλάφητου ἢ ἀψηλάφητου».

Δὲν ξέρω ποῦ μπορεῖ νὰ καταλήξει ἡ προσπάθεια. Μὰ οἱ νεότερες θεωρίες τῶν ομάδων κάνουν τὸν ἄνθρωπο πολλὰ νὰ ἐλπίζει. Πῶς κι ἀπὸ ποῦ βέβαια δὲν εἶναι εὐκολώτατο νὰ τὸ ἐκφράσω. Γιὰ νὰ δώσω ὅμως μιὰ ῥηθὴ δικαιολογία στὴν ἐλπίδα μου θὰ μπορούσα χοντρικὰ, ὀλοσδιόλου χοντρικὰ, νὰ ἐξηγήσω πῶς στίς νέες αὐτές θεωρίες τῶν ομάδων τὰ σύμβολα χαλαρώνουν τὰ δεσμά τους, οἱ λογικοὶ σύνδεσμοι μετὰ τῶν συναρτήσεων γίνονται πὺ ἀφηρημένοι και—ἄς πῶ καθαρὰ τὴν ἐντύπωσή μου — ὑποκειμενικὰ ψυχολογικοί.

Στὸ ἄλλο σημεῖο που ὁ κ. Denjoy ἐκφράζεται γιὰ τὸν τρόπο τοῦ ἐρχομοῦ τῆς ιδέας στὴν ἐπιστὴμη και στὴν τέχνη δὲ δίνω μεγάλη σημασία. Ὅλα αὐτὰ κατὰ τὴ φτωχὴ μου κρίση εἶναι φαινόμενα που ἔχουν τὴν αἰτία τους στὰ φορτικώτατα αἰσθητήρια. Μοῦ ἀρεκεῖ ἡ συγκριση τῆς ἀπολυτότητας γιὰ τὴν ψυχολογία μου. Καὶ γι αὐτὸ ὅσο κι ἂν καμαρώσω, δοῦλος κι ἐγὼ τῆς ζωῆς, τὴν ἀσυνείδητη πάλῃ τῆς τέχνης μετὰ τὰ αἰσθητήρια γιὰ τὸ ψηλάφημα τοῦ ἀπόλυτου, τὴ βροῖσω φτωχὴ στὴν τόλμη της και ὀκνηρὴ στὴν κίνησή της. Δὲν πρέπει κανεὶς ποτε νὰ ξεχνάει πῶς εἶναι καλὸ μὴ εἶναι ὀμορφο κείνο που τὸ θέλουν ἢ τοῦλάχιστο που τὸ ἐπιτρέπουν τὰ αἰσθητήρια. Κι ὅταν αὐτὸ δὲν ξεχνάει βροῖσκει κάπως εὐκολώτερα τὸ δρόμο του πρὸς τὴν ψυχολογία τῆς τέχνης.

Ὅσο γιὰ τὰ μαθηματικά εἶναι ἀναντίρρητο πῶς περιορίζουν τὰ ἐγκαιώματα τῶν αἰσθητηρίων. Καὶ πάνω σ' αὐτὸ πολλὴ θὰ μπορούσε νὰ στηριχτεῖ ἀντίρρηση ἂν μ' αὐτὴ τους τὴν ιδιότητα δὲ στέκουν ἀντικρως στὴν καθόλου ἔννοια τῆς Αἰσθητικῆς. Μὰ τότες ἡ συζήτηση δὲ θὰ μπορούσε νὰ μείνη στὸν περιορισμένο κύκλο τῆς αιτιολογημένης συμπερασματολογίας. Γιατὶ θὰ εἶτανε πραγματικὰ δύσκολο νὰ ἀποκρούσει κανεὶς τὴν αὐθαίρετη πιά ἀπάντηση τοῦ αἰσθητηρίου, προκειμένου γιὰ ζήτημα που πολὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἄγνωστα ψυχικὰ κίνητρα. Τί τὰ θέλετε. Ὅ,τι κι ἂν πει κανεὶς ὅλα α' αὐτὸ τὸν κόσμον δὲν ἐκδηλώνονται. Κι ἀκόμα μάλιστα ὅ,τι ἐκδηλώνεται εἶναι πολλὲς φορές σαλεμμένον κι ἀνάποδο.

Ἀπὸ ἐπιθυμία νὰ πῶ δυὸ τελευταῖες λέξεις πάνω στὴν παρατήρηση τοῦ «Νουμάς», σταματῶ μ' ἀμηχανία στὸν

αἰσθητικὸ ὄρισμὸ τῆς ἐπιστημονικῆς χαρᾶς. Ὁ «Νουμάς» ἐκφράζοντας τὴν ιδέα του μετὰ γενικότητα ἀποδίδει τὴ χαρὰ τοῦ ἐπιστήμονα στὸ σύνολο τῆς ἐπιστήμης. Καὶ μὰ τὴν ἀλήθεια αὐτὸ που λέει δὲν εἶναι δὰ καὶ λαθεμένο. Συμβαίνει κάποτε κι ἀπὸ τὴ μηχανικὴ ἀκόμα μεταμόρφωση τῶν τύπων, κι ἀπὸ τὴν τρανταχτὴ πραγματικὰ προσσαρμογὴ τους στὴν ἀνάγκη τῆς ἐφαρμογῆς νὰ δημιουργητῆ εὐχαρίστηση ὄχι και λίγη. Μὰ μοῦ φαίνεται ἡ μεγάλη χαρὰ δὲ βγαίνει τόσο ἀπὸ τὴν ἱκανοποίησι ὅσο ἀπὸ τὴν ἀπορρόφηση. Κι ἀπὸ τὴν ἀπορρόφηση μάλιστα που ὀδηγεῖ στὴ γενικὴ ἀμφιβολία. Ἴσως ἕνας καλὸς ἄνθρωπος θὰ εἶχε δίκιο νὰ πει πῶς τὰ Μαθηματικά παίρνουνε τὸ ἀναμφίβολο γιὰ νὰ φτιάξουν τὴν ἀμφιβολία. Μὰ κι ἕνας ἄλλος, ὄχι δὲ και τόσο καλὸς ὡς και τοῦτον, δὲ θὰ μπορούσε νὰ μπόδιστε νὰ νομίζει, πῶς ἀφοῦ τὸ ἀναμφίβολο εἶναι ὀκρινθῶς τὸ ἀμφίβολο καλὰ κι ἄγρια περπατεῖ κανεὶς τὸ δρόμο του κι ἀπὸ γούστο γιὰ τὸ περπάτημα, κι ἀπὸ ἐλπίδα νὰ μάθει μιὰ μέρα τί μπορεῖ νὰ βγεῖ ἀπὸ ἕνα κόσμον που πλάστηκε μετὰ μάτια γιὰ νὰ βλέπει ψέμματα και νὰ θαρρεῖ γιὰ βέβαια κείνα που εἶναι ἀπλῶς ἀναντίρρητα.

Ἄν ὀριστεῖ λοιπὸν ἡ χαρὰ τῆς ἐπιστήμης ὡς ἀμφιβότηση τοῦ γνωστοῦ, ἄς μὴ παραξενευτεῖ κανεὶς. Γιατὶ μιὰ φορὰ που κι ἡ θρησκεία μπόρεσε νὰ προσφέρει τὴ χαρὰ μετὰ τὴν «ἔπιστη πρὸς τ' ἄγνωστο», πῶς τάχα δὲ θάτανε βολικό νὰ παραδεχτοῦμε πῶς κι ἡ ἐπιστὴμη δυνατώτατα θὰ κατάρθωνε νὰ δώσει τὸ ἴδιο μετὰ τάντίθετο, δηλαδὴ «μετὰ τὴν ἀπιστία πρὸς τὸ γνωστό» ;

X. STRICH

ΠΩΣ ΜΑΣ ΓΕΛΑΣΑΝΕ

Και μᾶς γελάσανε, γλυκεῖα συντρόφισσα, πῶς θάναυ στρατός κ' ἴσως ὁ δρόμος μας, χωρὶς ἀναποδιές. Δέντρα θὰ μᾶς ἠσκιόνουνε, κ' ἄνδια θὰ μᾶς μεθᾶνε μετὰ τις γλυκερές τους εὐωδιές.

Μὰ τώρα νά, τί βροῖσκουμε: Στενὸ τὸ μονοπάτι. Καίει τὰ λιποῦρι ἀπάνου μας. Βράχια σῶνα πλευρό, σ' ἄλλο μιὰν ἄδυσσο θαθεῖα που φίδια εἶναι γιομάτη. Κι' οὔτε μιὰ στάλα καν νερό!

Φύλλα τὸ μετωπάκι σου, ποτάμι στὸν ὄρωτα
μὰ σ' τὸ δροσίω δὲν μπορῶ, δὲ μένει οὔτε στιγμή.
Ἔχω τὸ νοῦ μου στὸ γορημὸ και στὸν φειδιῶν τὰ
(χῶτα.
Κι' ὅμως μὴ μοῦ δειλιάσεις. Μή!

Κρατήσου ἀπ' τῆς ἀγάτης μας τ' ὀλόχροσο γαϊτάνι.
Πίσω ἂν γυρίσεις, χάρηκες. Δειλιάσεις; πέφτεις, πᾶς.
Γιὰ δὲς γορημὸς! γιὰ δὲς γορημὸς! Ποιὸς ξέρει ὡς
(που νὸ φτάνει!

Ἄν πάψεις μιὰ στιγμή νὰ μ' ἀγαπᾶς!

Σόρα. Ἰούνιος 1919.

ΛΑΥΡΑΣ